

## Η ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ ΑΝΑ ΩΡΑ ΤΟ 1968 ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

*Στον Pierre Bonnard*

1968

1

Το 1968 έγινα δεκατεσσάρων χρονών και μπήκα σ' αυτήν την ιδιαίτερη περίοδο της ζωής μας, την εφηβεία. Τον Φεβρουάριο πέθανε ο πατέρας μου. Ακόμα είναι η χρονιά που αποφάσισα να γίνω ζωγράφος, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Αυτά εν συντομία συνέβησαν στη ζωή μου τότε.

Φυσικά, πέρα από εμένα υπήρχε ο κόσμος. Θυμάμαι κάποια από τα γεγονότα που συνέβησαν τότε, όπως τη δολοφονία του Ρόμπερτ Κέννεντυ, τον Μάη στο Παρίσι, την εισβολή στην Πράγα.

Από κει και πέρα, το τι θυμάμαι πραγματικά και τι έχω κατασκευάσει στη μνήμη μου είναι κάτι που δεν το ξέρω.

2

Το νερό έβραζε δυνατά μέσα στο καζάνι της δεκαετίας του '60, μα το βαρύ καπάκι του δεν άντεξε στη δύναμη που απελευθερώθηκε το 1968.

*Μια θύελλα σάρωσε την οικουμένη το 1968.* Έτσι αρχίζει ο Tariq Ali το κείμενό του *Έφοδος στον Ουρανό*,<sup>1</sup> και θύελλα ήτανε.

Ο πόλεμος στο Βιετνάμ ήταν η αφορμή για να γεννηθεί ένα τεράστιο φοιτητικό κίνημα όχι μόνο στην Αμερική αλλά σχεδόν παντού. Φωτογραφίες από τον πόλεμο, όπως του Eddie Adams, και από τις σφαγές ολόκληρων χωριών, όπως του Ha My, του Phong Nhi και του Phong Nhut, έκαναν τον γύρο του κόσμου ξεσηκώνοντας μεγάλες αντιδράσεις και διαδηλώσεις. Στην Αμερική οι διαδηλώσεις πήραν μεγάλες διαστάσεις, με αποκορύφωμα την άρνηση κατάταξης στον στρατό με τη δημόσια καύση των προσκλητηρίων.

Το κίνημα για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Αμερική απόκτησε μεγάλη δύναμη και στις 4 Απριλίου δολοφονήθηκε ο Martin Luther King. Τον Μάιο το Παρίσι βρισκόταν σε κατάσταση εκτός ελέγχου από την κυβέρνηση, με 11.000.000 εργάτες να απεργούν στη Γαλλία. Την Τετάρτη 2 Οκτωβρίου στο Μεξικό η κυβέρνηση δολοφόνησε 300-400 διαδηλωτές στην προσπάθειά της να καταστείλει το φοιτητικό κίνημα, του οποίου η δράση είχε πάρει πολύ μεγάλες κοινωνικές διαστάσεις.

Είναι η εποχή της σεξουαλικής και κοινωνικής απελευθέρωσης, του γυναικείου κινήματος, της αισιοδοξίας ότι ο κόσμος μπορεί να αλλάξει· είναι η εποχή που η Σοβιετική Ένωση χάνει την επιρροή της στη νέα γενιά ως εκφραστής της αριστεράς.

Ακόμα, με το *πέταγμα του καπακιού* πολλές ιδέες άρχισαν να ολοκληρώνονται στον κινηματογράφο, στο θέατρο, και οι εικαστικές τέχνες αυτοπροσδιορίζονται ξανά με πρωτόγνωρους τρόπους.

Ως κεντρικό γεγονός του 1968 ο παρισινός Μάης φυσικά ηττήθηκε πολιτικά αλλά όχι πολιτιστικά, μιας και το στίγμα που άφησε επηρέασε ένα πολύ μεγάλο κομμάτι των ιδεών και των τεχνών. Εδώ όμως είχαμε δικτατορία.

---

<sup>1</sup> Tariq Ali – Paco Ignacio Taibo II, 1968. *Έφοδος στον ουρανό. Σαράντα χρόνια μετά, μα δεν ξεχνάμε*, Άγρα 2008.

## Το έργο

Κάθε ώρα είναι ένα τετράγωνο 3x3 εκ. Το χρώμα που κάθε τετράγωνο εμπεριέχει δείχνει τη θερμοκρασία αυτής της ώρας. Τα 24 τετράγωνα σε οριζόντια σειρά είναι μια μέρα. Ο κάθε μήνας –ανάλογα με τις ημέρες που τον αποτελούν– έχει και τις αντίστοιχες οριζόντιες γραμμές.

Το 1968 η χαμηλότερη θερμοκρασία ήταν -4 και η υψηλότερη 37 βαθμοί Κελσίου. Έφτιαξα 41 διαφορετικά χρώματα, από το μπλε, που είναι το πιο ψυχρό, στο θερμό κόκκινο. Κάθε χρώμα αντιστοιχεί σε έναν βαθμό, και το 0°C είναι το άσπρο.

Το έργο αυτό σχετίζεται με ένα άλλο έργο που έκανα το 1997-8, το *Μέρες και Νύχτες στο Γιορκ*, όπου έδειχνα το σχήμα που έχει ο ουρανός αν αναπτύξουμε τις ώρες ανατολής και δύσης του ήλιου σε όλη τη διάρκεια του έτους φτιάχνοντας μια εικόνα.

Αυτά τα δύο έργα ανήκουν στον ζωγραφικό χώρο της τοπιογραφίας, γιατί στην πραγματικότητα το πρώτο μας δείχνει τον ουρανό και το δεύτερο ένα στοιχείο της ατμόσφαιρας (με την οποία τόσο πολύ ασχολήθηκαν οι ιμπρεσιονιστές), τη θερμοκρασία. Βέβαια είναι τοπία που δεν φαίνονται, μα η ζωγραφική είναι η κατεξοχήν τέχνη που μας αποκαλύπτει αυτά που δεν φαίνονται.

Για να φτιάξω το *Η Θερμοκρασία ανά Ώρα το 1968 στην Αθήνα*, έπρεπε να βρω το αντίστοιχο αρχείο και ψάχνοντας σκόνταψα. Τα αρχεία που βρήκα κατέγραφαν τη θερμοκρασία ανά τρεις ώρες. Είχα απογοητευτεί όταν συμπτωματικά σε μια κουβέντα η Αθηνά Αζίνα μου είπε να ρωτήσω τον Γιάννη Τσίρο, καθηγητή και διευθυντή του Εργαστηρίου Μετεωρολογίας στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Από το αρχειακό υλικό που είχε στη διάθεσή του για τις ανά ώρα τιμές της θερμοκρασίας αέρα στην Αθήνα τη χρονιά 1968 μπόρεσα να κάνω αυτό το έργο. Οι συμπτώσεις, το τυχαίο και τα λάθη που καθώς τα διορθώνεις σε οδηγούν αλλού είναι από τις βασικές συνθήκες κατασκευής ενός έργου τέχνης. Χωρίς το υλικό αυτό, προφανώς, το έργο δεν θα μπορούσε να έχει γίνει.

### *Δuo λόγια για την αφιέρωση στον Pierre Bonnard*

Πέρα από τη μεγάλη αγάπη και τον θαυμασμό που αισθανόμουν ήδη από τα φοιτητικά μου χρόνια για τον Μπονάρ, εδώ έχουμε ένα έργο που, παρότι δεν είναι αυτονόητο, είναι βαθύτατα επηρεασμένο από τη ζωγραφική του.

Και κάτι ακόμα. Στα ημερολόγιά του εκτός από σκίτσα και ιδέες για πιθανά έργα σχεδόν πάντα υπάρχει μια σημείωση για τον καιρό.

## ΤΟΠΙΟ

Το 2007 έκανα ένα βίντεο με θέμα ένα τοπίο στην Αίγινα το οποίο τελικά έμεινε αμοντάριστο. Το 2016 το έκανα ξανά από την ίδια τοποθεσία (φυσικά πολλά πράγματα δεν ήταν πια ίδια) αλλάζοντας λίγο την κεντρική ιδέα που είχα τότε και την κάμερα. Το τέλειωσα το 2018.

Γιώργος Χατζημιχάλης